

Visie op burgerschapontwikkeling 2025-2029

Voorwoord

Voor u ligt het burgerschapsplan van het Coenecoop College. In dit document wordt omschreven hoe wij burgerschapsvorming vormgeven op onze school, passend binnen de strategische koers van de school.

In dit document is terug te vinden welke keuzes wij hebben gemaakt en waarom. We willen met dit beleid zorgen voor een goede voorbereiding op een actieve rol in de Nederlandse en wereldse maatschappij.

Inhoudsopgave

Inleiding.....	4
1. Visie	7
2. Burgerschap en de openbare school.....	10
3. Burgerschap en de brede scholengemeenschap	11
4. Burgerschap en de zelfverantwoordelijke leerling	12
5. Wereldburgerschap	13
6. Leerdoelen	14
7. Schoolklimaat	15
8. Kwaliteitszorg	16
9. Vervolgstappen.....	18
Literatuur.....	20
Bijlage 1: Concept kerndoelen van het SLO	21
Bijlage 2: Verantwoording van de leerdoelen	23
Bijlage 3: Lijst van activiteiten	25
Bijlage 4: Plan van aanpak '25-'26	30

Inleiding

Onze maatschappij wordt steeds pluriformer, er is meer variatie in culturele en levensbeschouwelijke stromingen. Dit komt door immigratie, maar ook door technologie. (Sociale) Media spelen een steeds grotere rol.

De maatschappij verandert en de verschillen tussen mensen nemen toe. Dit zorgt voor polarisatie en zelfs voor radicalisering. Het is belangrijk dat we met elkaar aandacht besteden aan, luisteren naar en interesse tonen in elkaar.

De school is de maatschappij in het klein en wij herkennen de trends dan ook (in het klein) op school. Dit is voor ons de belangrijkste reden voor een goed burgerschapsplan: leerlingen goed voorbereiden op wat zij in de maatschappij tegenkomen. Wij zien de school als een veilige oefenplaats voor burgerschapsvaardigheden.

Dit sluit aan bij de wettelijke opdracht burgerschap. Op de website van de Inspectie van het Onderwijs (<https://www.onderwijsinspectie.nl>) staat hier het volgende over geschreven:

“Wettelijke opdracht burgerschap

Vanaf 1 augustus 2021 gelden nieuwe wettelijke eisen voor bevordering van burgerschap in het (speciaal) basisonderwijs, voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs. Deze wettelijke opdracht om ‘actief burgerschap en sociale cohesie’ te bevorderen, verduidelijkt de burgerschapsopdracht uit 2006. Voor mbo zijn er de al langer geldende wettelijke eisen zoals vastgelegd in de kwalificatie-eisen burgerschap.

Wettelijke eisen en onderwijsvrijheid

‘De wettelijke burgerschapsopdracht’ onderstreept dat bevordering van burgerschap en sociale cohesie een taak is die om gerichte aandacht van scholen vraagt. Scholen hebben veel ruimte om zelf te bepalen hoe ze hun burgerschapsonderwijs willen inrichten. Vrijheid van onderwijs is ook hier een belangrijk uitgangspunt.

De inspectie houdt toezicht op naleving van de wet. Die wet bevat minimumeisen waaraan iedere school moet voldoen. Verder kan het burgerschapsonderwijs ingevuld worden op een manier die past bij de missie van de school of instelling. Scholen en instellingen kunnen daardoor rekening houden met wat leerlingen of studenten nodig hebben en met wensen van ouders en de omgeving. En ze kunnen in hun burgerschapsonderwijs aansluiten bij hun levensbeschouwelijke visie en ideeën over onderwijs en leren.

Eisen van deugdelijkheid

‘De opdracht tot bevordering van burgerschap’ is een zogenaamde deugdelijkheidseis. Daarbij is sprake van een inspanningsverplichting, die besturen vraagt alles te doen wat nodig is om de opdracht tot bevordering van burgerschap te realiseren, zodanig dat het onderwijs op de school aan de wettelijke eisen voldoet. De wettelijke bepalingen moeten dus op school in de praktijk worden gebracht en zichtbaar zijn.

Centrale elementen van burgerschapsonderwijs

In het primair, voortgezet en speciaal onderwijs vraagt de wet aandacht voor drie invalshoeken:

1. de minimale inhoud die aandacht moet krijgen
2. enkele onderwijskundige uitgangspunten voor de manier waarop die aspecten aan bod komen
3. eisen aan de omgeving waarin burgerschapsonderwijs gegeven wordt.

1. Inhoud: basiswaarden en sociale & maatschappelijke competenties

Het bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat en het (op school) handelen vanuit deze waarden is een belangrijke wettelijke eis. Dat basiswaarden bevorderd moeten worden, impliceert dat andere uitingen van de school daarmee niet in strijd mogen zijn. De kern van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat omvat vrijheid van meningsuiting, het gelijkheidsbeginsel, begrip, verdraagzaamheid, het afwijzen van onverdraagzaamheid en discriminatie, en autonomie & verantwoordelijkheidsbesef.

Daarnaast moet het onderwijs aandacht geven aan het ontwikkelen van de sociale en maatschappelijke competenties die nodig zijn om deel te kunnen nemen aan democratische Nederlandse samenleving. Het gaat daarbij om de sociale en maatschappelijke competenties zoals de school die kiest en om de kerndoelen op het sociale en maatschappelijke domein die in de verschillende profielen en sectoren van toepassing zijn.

2. Onderwijskundige uitgangspunten: doelgericht, samenhangend, herkenbaar en inzicht in resultaten

De wet stelt ook eisen aan de manier waarop het onderwijsaanbod moet worden georganiseerd:

- Het burgerschapsonderwijs moet doelgericht zijn. Dat betekent dat concrete leerdoelen nodig zijn, waarin zichtbaar is welke competenties de school met het onderwijs nastreeft.
- Het burgerschapsonderwijs moet samenhangend zijn. Dat betekent dat er een logische opbouw is, waarin de verschillende onderdelen in samenhang worden aangeboden.
- De eis dat het burgerschapsonderwijs herkenbaar moet zijn, betekent dat het onderwijsaanbod zoals de school dat zegt te willen geven zichtbaar is in de praktijk.
- Dat het onderwijs doelgericht moet zijn, betekent ook dat inzicht nodig is in de resultaten van het onderwijs. Dat betekent dat van scholen wordt gevraagd de leerresultaten voor burgerschap in kaart te brengen, zodat kan worden nagegaan of de leerdoelen worden gerealiseerd.

Welke doelen een school kiest en hoe het aanbod wordt ingericht en in de praktijk gebracht wordt, is aan de school. Het is in elk geval nodig dat de wettelijk vastgelegde inhoud (basiswaarden en sociale en maatschappelijke competenties) onderdeel is van de uitwerking van de school.

3. Schoolklimaat: oefenplaats in overeenstemming met basiswaarden

Ook de omgeving waarin burgerschapsonderwijs gegeven wordt, doet ertoe. Daarbij gelden drie elementen:

- De schoolcultuur is ondersteunend aan de basiswaarden.
- De omgeving moet leerlingen stimuleren om met de basiswaarden te oefenen en die in de praktijk te brengen.
- Het klimaat op school moet zo zijn dat iedereen zich veilig en geaccepteerd voelt.”

In dit plan is omschreven hoe wij de wettelijk gestelde eisen vormgeven, passend bij onze school en de visie op goed burgerschapsonderwijs. In hoofdstuk 1 wordt onze visie op burgerschapsonderwijs omschreven. In hoofdstuk 2 en 3 wordt uitgewerkt hoe burgerschapsonderwijs past binnen onze identiteit van een brede scholengemeenschap die openbaar onderwijs biedt. In hoofdstuk 4 wordt toegelicht hoe wij de relatie zien tussen ons onderwijsconcept van de zelfverantwoordelijke leerling en ons burgerschapsonderwijs. Tot slot wordt in hoofdstuk 5 expliciet de keuze voor wereldburgerschap toegelicht, welke met name effect heeft op onze locatie in Boskoop en in de bovenbouwleerjaren.

In hoofdstuk 6 worden de leerdoelen geformuleerd en gekoppeld aan de wettelijk vastgelegde eisen. Het burgerschapsonderwijs vindt plaats binnen ons schoolklimaat. Dit klimaat wordt omschreven in hoofdstuk 7. In hoofdstuk 8 wordt ingegaan op de kwaliteitscultuur. In hoofdstuk 9 hebben we de vervolgstappen voor de lange termijn geformuleerd. In bijlage 4 is het Plan van Aanpak voor de korte termijn (schooljaar 25-26) opgenomen.

De conceptkerndoelen van het SLO zijn opgenomen in bijlage 1. In bijlage 2 hebben we de verantwoording van onze schoolspecifieke leerdoelen opgenomen. Bijlage 3 bevat een lijst van burgerschapsactiviteiten gekoppeld aan de SLO-kerndoelen en onze schoolspecifieke leerdoelen.

1. Visie

1.1 Visie op mens en maatschappij

Nederland heeft veel om trots op te zijn. De armoede is in weinig landen zo laag als in Nederland. Ook leveren relatief veel Nederlanders mantelzorg en doen veel Nederlanders aan vrijwilligerswerk. De mentale gezondheid en het welbevinden van mensen in Nederland toont weliswaar een dalende trend, maar is nog altijd zeer goed ten opzichte van andere landen. Tot slot voelen verreweg de meeste Nederlanders zich zeer betrokken bij het land (Sociaal en Cultureel Planbureau, 2024).

Het is echter ook een tijd waarin het steeds makkelijker wordt om in een sociale bubbel terecht te komen waarin de sociale afstanden tussen groepen groeien. Waar technologische vooruitgang ooit de sociale bubbels doorbrak, zorgen algoritmes nu juist voor het ontstaan van die bubbels. Individualisering neemt met het jaar toe. Als gevolg hiervan verruwt de samenleving en neemt de sociale cohesie af (Sociaal en Cultureel Planbureau, 2024; NOS, 2024).

In die steeds kleiner wordende wereld is de burgerschapsopdracht voor scholen relevanter dan ooit. Scholen hebben een sleutelpositie en een opdracht om ook de sociale cohesie te bevorderen, in ieder geval onder toekomstig volwassenen. Het vereist een eigentijdse aanpak om leerlingen de bijbehorende kennis, vaardigheden en attitudes aan te leren die zij nodig hebben in de 'echte' samenleving buiten school.

Het Coenecoop College streeft als brede school na een eigen mini-samenleving te zijn als oefenplaats voor deze 'echte' samenleving. Als een brede openbare middelbare school met vmbo, havo en vwo waar iedereen welkom is, is de positie van het Coenecoop College hiervoor ook ideaal. Net als buiten school lopen alle onderwijsniveaus hier door elkaar en is er een diversiteit aan achtergronden aanwezig onder leerlingen en personeel. Het Coenecoop College is de regio Waddinxveen/Boskoop in het klein.

1.2 Missie

In onze mini-samenleving wil het Coenecoop College groots oefenen. Hiertoe zetten wij hoog in. Met hoge verwachtingen bereik je immers meer (De Wilde et al., 2021). De doelstelling voor het Coenecoop College is dan ook:

Leerlingen die het Coenecoop College met een diploma verlaten, zijn optimaal voorbereid op een vervolgopleiding en in staat een actieve rol in te nemen als democratische burgers in de pluriforme Nederlandse samenleving.

Door het Coenecoop College zijn de volgende drie waarden benoemd als kernwaarden die wij willen meegeven aan de leerlingen:

- **Respect:** Niet alleen voor de ander, maar ook voor jezelf en voor de wereld om je heen, zowel ecologisch als menselijk.
- **Verantwoordelijkheid:** Het besef dat niemand anders dan jijzelf verantwoordelijk is voor jouw gedrag.
- **Acceptatie:** Dat het oké is dat andere mensen anders over zaken denken dan jij.

We hebben op basis van onze missie en visie vier domeinen geformuleerd waarop leerlingen zich dienen te ontwikkelen. Deze domeinen zijn:

1. Zelfredzaam in de maatschappij
2. Deelnemen aan de samenleving
3. Respect voor anderen
4. Respect voor jezelf

1.3 Wettelijke eisen

De basis voor het burgerschapsonderwijs is het wettelijk kader, zoals vastgesteld in artikel 17 van de Wet op het Voortgezet Onderwijs door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Deze is voor het laatst aangepast in 2021 en luidt als volgt:

“Artikel 17. Actief burgerschap en sociale cohesie

1. *Het onderwijs bevordert actief burgerschap en sociale cohesie op doelgerichte en samenhangende wijze, waarbij het onderwijs zich in ieder geval herkenbaar richt op:*
 - a) *Het bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, zoals verankerd in de Grondwet, en de universeel geldende fundamentele rechten en vrijheden van de mens, en het handelen naar deze basiswaarden op school;*
 - b) *Het ontwikkelen van de sociale en maatschappelijke competenties die de leerling in staat stellen deel uit te maken van en bij te dragen aan de pluriforme, democratische Nederlandse samenleving; en*
 - c) *Het bijbrengen van kennis over en respect voor verschillen in godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap of seksuele gerichtheid alsmede de waarde dat gelijke gevallen gelijk behandeld worden.*
2. *Het bevoegd gezag draagt zorg voor een schoolcultuur die in overeenstemming is met de waarden, bedoeld in het eerste lid, onderdeel a, creëert een omgeving waarin leerlingen worden gestimuleerd actief te oefenen met de omgang met en het handelen naar deze waarden en draagt voorts zorg voor een omgeving waarin leerlingen en personeel zich veilig en geaccepteerd weten, ongeacht de in het eerste lid, onder c, genoemde verschillen.”*

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2021)

De wettelijke opdracht tot goed burgerschapsonderwijs wordt verder uitgewerkt in de kerndoelen. Met het oog op de toekomstbestendigheid van onze visie, richten wij ons op dit moment op de conceptkerndoelen. Dit vanuit de verwachting dat deze binnen enkele jaren zullen leiden tot nieuwe, wettelijke kerndoelen. De conceptkerndoelen zijn als volgt:

1. “De school zorgt voor een democratische cultuur.
2. De leerling handelt respectvol vanuit kennis over een diverse samenleving.
3. De leerling geeft aan hoe diens handelen verbonden is met democratische waarden.
4. De leerling verkent verschillende mogelijkheden om bij te dragen aan de samenleving.
5. De leerling verkent hoe die democratisch handelen binnen de democratische rechtsstaat kan vormgeven.

6. De leerling weegt af welke mogelijkheden die heeft om ten aanzien van maatschappelijke vraagstukken te handelen.”
(SLO, 2024)

De democratische waarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit die volgens de wet moeten worden voorgeleefd, zijn verder uitgewerkt in acht normen die elke school in ieder geval dient voor te leven:

1. “Het gelijkheidsbeginsel;
2. Vrijheid van meningsuiting;
3. Begrip voor anderen;
4. Verdraagzaamheid;
5. Afwijzen van onverdraagzaamheid;
6. Afwijzen van discriminatie;
7. Actieve bevordering van autonomie;
8. Verantwoordelijkheidsbesef.”
(Expertisepunt burgerschap, z.d.)

2. Burgerschap en de openbare school

Als openbare school onderscheidt het Coenecoop College zich van bijzondere scholen. Hoe valt onder meer te lezen op de website openbaaronderwijs.nu:

“Gelijkwaardigheid, vrijheid en ontmoeting zijn waarden waar we in het openbaar onderwijs voor staan. Zij bieden richting bij het maken van keuzes over onderwijs, samenwerking en hoe we met elkaar omgaan. Je kunt ze gebruiken als toetssteen of kompas en je bij alles wat je doet afvragen: Past dit wel bij onze waarden? Draagt het bij aan onze fundamentele opdracht richting de samenleving? Het zijn ook waarden waarop we elkaar kunnen aanspreken én waarop we aangesproken mogen worden.

Gelijkwaardigheid

Op de openbare school is iedereen welkom. Hoeveel we ook van elkaar verschillen, iedereen heeft recht op een gelijke behandeling, een gelijke stem en gelijke kansen. Iedereen is evenveel waard.

Vrijheid

Op de openbare school kun je jezelf zijn en je eigen stem laten horen. Je leert zelfstandig en kritisch denken. Je neemt verantwoordelijkheid en houdt rekening met de vrijheid van de ander.

Ontmoeting

Op de openbare school leren we van elkaars verschillen. We zijn nieuwsgierig naar het verhaal van de ander. We dragen zorg voor elkaar en voor onze omgeving. Op school ontmoet je de hele wereld.”

De drie waarden hebben allemaal hun eigen plek op het Coenecoop College. Met name in het pedagogisch klimaat van de school, alsmede in verschillende keuzes die door de school zijn gemaakt. Iedere leerling, die het cognitieve niveau heeft om een diploma te halen, is welkom bij ons op school. Daarnaast wordt er actief gestuurd op bijpassende vaardigheden. Bij diverse vakken zijn projecten die dit bevorderen. Neem bijvoorbeeld het sollicitatieproject bij het vak Nederlands, leren argumenteren en debatteren bij bijvoorbeeld maatschappijleer en geschiedenis of de excursie naar het parlement in samenwerking met ProDemos. De rode ‘burgerschapsdraad’ door onze school is de invulling van de jaarlijkse Week van Respect. Vanaf leerjaar 1 t/m het examenjaar van ieder niveau zijn er workshops, gastlessen en presentaties rondom de verschillende burgerschapsthema's.

3. Burgerschap en de brede scholengemeenschap

Op onze brede scholengemeenschap, waar leerlingen met diverse achtergronden samenkomen, biedt burgerschapsonderwijs een unieke kans om sociale cohesie te bevorderen, diversiteit te vieren en jongeren voor te bereiden op hun rol in een pluralistische maatschappij. In de context van de brede scholengemeenschap van het Coenecoop College, waar vmbo-, havo- en vwo-leerlingen samenkomen, kan onderwijs bijdragen aan begrip en samenwerking tussen leerlingen met uiteenlopende sociale en culturele achtergronden.

Door de mix van leerlingen uit verschillende opleidingen en sociale milieus ontstaat een rijke leeromgeving. Op het Coenecoop College proberen wij hierop in te spelen door leerlingen te laten reflecteren op hun eigen normen en waarden en die van anderen en zo begrip en empathie te bevorderen. Dit doen we door in te zetten op een praktijkgerichte vorm van burgerschapsonderwijs, waarbij activiteiten uit de samenleving gesimuleerd worden. Dit gebeurt bijvoorbeeld door middel van het verkiezingsproject, de maatschappelijke stage, de leerlingenraad en de activiteiten gedurende de Week van Respect. Deze activiteiten maken de abstracte principes van burgerschap voor leerlingen tastbaar en toepasbaar.

Het leren omgaan met verschillen en het voeren van respectvolle dialogen zijn kernvaardigheden in een diverse samenleving. Ons burgerschapsonderwijs kan leerlingen hierin trainen door groepsprojecten en interdisciplinaire samenwerking te bevorderen. Vaak gebeurt dit echter ook in de 'tussenruimte', op ongeplande momenten tijdens de les of in de wandelgangen. Burgerschap oefen je op iedere plek in de school en niet in een (aantal) les(uren) per week. Door middel van gedegen professionalisering worden collega's voorbereid op het respectvol begeleiden van deze gesprekken.

Onze brede scholengemeenschap fungeert als een afspiegeling van de maatschappij, waar leerlingen in een veilige omgeving leren omgaan met uitdagingen zoals discriminatie, ongelijkheid en sociale spanningen. Iedere medewerker van het Coenecoop College speelt hierin een cruciale rol door het goede voorbeeld te geven en een veilige leeromgeving te creëren.

Daarnaast vereist succesvol burgerschapsonderwijs een sterke samenwerking tussen docenten, leerlingen en ouders. Het creëren van een gezamenlijke visie en het bieden van professionele ontwikkeling voor docenten zijn cruciale stappen in dit proces.

4. Burgerschap en de zelfverantwoordelijke leerling

Centraal in onze onderwijsvisie staat de zelfverantwoordelijke leerling. In een snel veranderende wereld is het belangrijk dat leerlingen niet alleen kennis en vaardigheden verwerven, maar ook leren verantwoordelijkheid te nemen voor hun eigen leerproces. Het concept van de zelfverantwoordelijke leerling stelt dat onderwijs gericht moet zijn op het ontwikkelen van zelfstandigheid, eigenaarschap en reflectief vermogen. Dit stelt leerlingen in staat om succesvol en volwaardig te participeren in de maatschappij, zowel tijdens hun schooltijd als daarna.

Het onderwijsconcept "de zelfverantwoordelijke leerling" heeft als missie om leerlingen te begeleiden in het ontwikkelen van hun zelfsturend vermogen. Het doel is om hen te helpen ontwikkelen tot actieve, kritische en zelfstandige denkers die in staat zijn om hun eigen keuzes te maken, te leren van hun fouten en verantwoordelijkheid te dragen voor hun acties.

Leerlingen krijgen op school keuzemogelijkheden om hun schoolcarrière te beïnvloeden. Denk hier bijvoorbeeld bij aan keuzewerktijd-lessen, waarbij leerlingen onder begeleiding van een docent keuzes leren maken in werkactiviteiten, en de Coenecoop Academie, projecten rondom een onderwerp waar leerlingen op school normaal niet mee te maken zouden krijgen. Mentoren hebben in de eerste plaats een coachende rol en helpen de leerlingen die keuzes te maken. Vakdocenten kunnen op diezelfde manier een coachende rol aannemen, wanneer de leerling hulp aan hen vraagt. In de eerste klas zal de coachende rol nog sterk sturend zijn, waar dit in de loop van de jaren steeds meer verandert naar samen keuzes maken, naar zelfstandig keuzes maken.

Leerlingen kunnen deze keuzes alleen maar maken als zij ook de verantwoordelijkheid voelen om samen met de medewerkers, die wij ook zien als zelfverantwoordelijke medewerkers, invulling en inhoud te geven aan die veilige leer- en leefomgeving. Hierbij staan omgangsvormen, zorg voor de school, jezelf en elkaar binnen de schoolse context centraal.

5. Wereldburgerschap

Het Coenecoop College is een school waar voorbij onze landsgrens wordt geleerd. Wij geloven dat onderdompeling in andere culturen bijdraagt aan een besef van gepositioneerd zijn (Luyendijk, 2022). Wij willen onze leerlingen een 'open mind' laten ontwikkelen, kennis over en ervaring met andere culturen zien wij daarbij als essentieel. In de onderbouw worden diverse dagexcursies georganiseerd naar het buitenland. Alle leerlingen maken in hun voorexamenjaar een educatieve reis naar het buitenland. Daarnaast kunnen op de afdeling Boskoop leerlingen tweetalig onderwijs (tto) volgen, inclusief diverse excursies en reizen. Met het schoolbrede Goethe-programma kunnen leerlingen kiezen voor extra verdieping in het vak Duits.

Eveneens wordt er jaarlijks een maatschappelijke reis georganiseerd in samenwerking met Global Exploration. Deelname hieraan is vrijwillig, maar in de bovenbouw nemen alle leerlingen op de afdeling bovenbouw havo/vwo deel aan projecten van Global. Deze activiteiten en de maatschappelijke reis zijn gebaseerd op de 'Sustainable Development Goals' van de VN. (Zie ook: <https://www.sdg-nederland.nl/>). De komende jaren wil het Coenecoop College onderzoeken hoe ook de leerlingen op het vmbo nauwer betrokken kunnen worden bij deze projecten.

Specifiek op de afdeling Boskoop krijgt het thema wereldburgerschap nog meer nadruk. Dit door het aanbod van tto op deze afdeling. Het onderwijs aldaar voldoet aan de normen van het Nuffic, waarmee de locatie een erkende tto-school is. Door middel van extra excursies naar het buitenland en een uitwisseling in het derde leerjaar worden leerlingen, nog meer dan hun leeftijdsgenoten op locatie Waddinxveen, voorbereid op internationaal burgerschap. Het traject wordt in het derde leerjaar afgesloten met een internationaal erkend Cambridge examen.

6. Leerdoelen

We hebben op basis van onze missie en visie vier domeinen geformuleerd waarop leerlingen zich dienen te ontwikkelen. Deze domeinen zijn:

1. Zelfredzaam in de maatschappij
2. Deelnemen aan de samenleving
3. Respect voor anderen
4. Respect voor jezelf

In dit hoofdstuk beschrijven wij welke leerdoelen we per domein hebben geformuleerd:

Zelfredzaam in de maatschappij

• Ik kan mij redden binnen de digitale overheid. • Als ik iets niet begrijp, dan zoek ik het uit of vraag ik hulp op de juiste plek. • Ik kan informatiebronnen beoordelen. • Ik baseer mijn mening op feiten en de actualiteit.

Deelnemen aan de samenleving

• Ik weet hoe de democratische samenleving werkt. • Ik weet hoe ik invloed kan uitoefenen op de samenleving.

Respect voor anderen

• Ik herken de verschillen en overeenkomsten tussen mensen. • Ik kan respectvol met (de verschillen en overeenkomsten tussen) mensen omgaan. • Ik kan luisteren naar de mening van een ander. • Ik kan mijn mening verwoorden. • Ik heb interesse in de ander en stel mij nieuwsgierig op.

Respect voor jezelf

• Ik ken mijn wensen en grenzen. • Ik kan doelen stellen en behalen.

7. Schoolklimaat

Op het Coenecoop College streven we naar een veilig leef- en leerklimaat voor leerlingen en medewerkers. Bij ons op school staan hierbij de al eerdergenoemde zelfverantwoordelijke leerling en de zelfverantwoordelijke medewerker centraal. Medewerkers en leerlingen leven samen binnen afgesproken regels en omgangsvormen. Wij werken vanuit vertrouwen. Je mag er zijn zoals je bent zonder dat je de ander tekortdoet. Medewerkers en leerlingen ontwikkelen zich samen en individueel, binnen de context van de school en diens omgeving.

Wij ontwikkelen ons gezamenlijk op het professionele vlak waarbij ook altijd aandacht is voor de persoon achter de professional/de leerling. Bij ons wordt actief op alle niveaus gewerkt aan het leren geven en het leren ontvangen van feedback. Wederzijds vertrouwen en verantwoordelijkheid staan hierbij centraal. Eigenaarschap en initiatief nemen wordt gestimuleerd en gewaardeerd.

8. Kwaliteitszorg

De werkgroep Burgerschap draagt zorg voor de uitvoering en evaluatie van het Burgerschaftsbeleid. Dit betekent het uitdenken van vervolgstappen, het creëren van draagvlak, het aanpassen van het beleid en het opstellen en uitvoeren van een Plan van Aanpak (zie Bijlage 4 voor het meest recente Plan van Aanpak).

Evaluatie Instrumenten

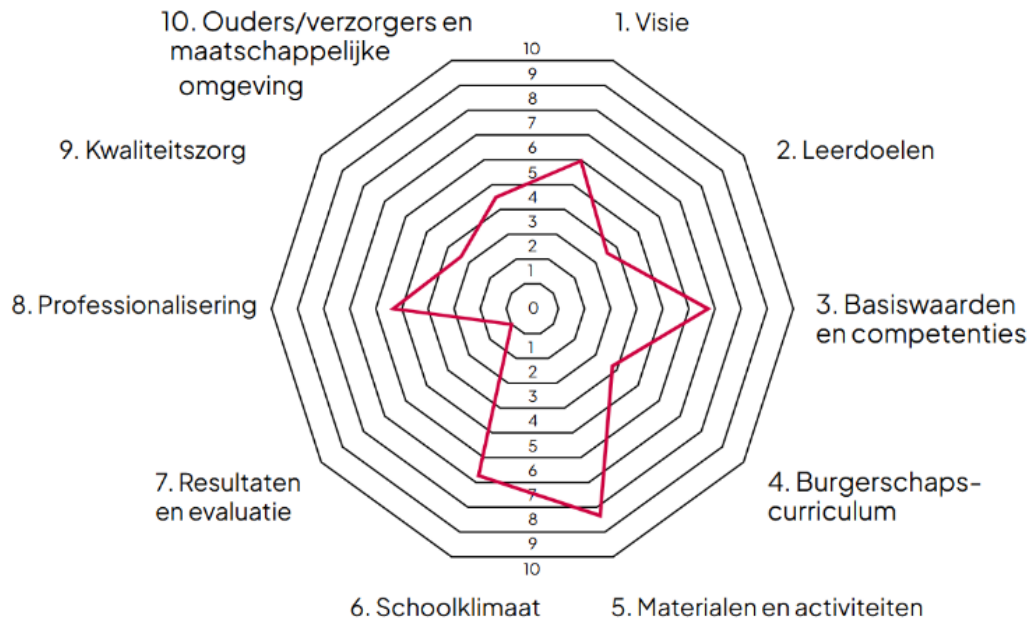
Voor de evaluatie maken we gebruik van twee instrumenten te weten, een meetinstrument van Rovict en de QuickScan van het Expertisepunt Burgerschap. De Rovict vragenlijst is een gevalideerd instrument dat ingezet wordt om burgerschapscompetenties van leerlingen in kaart te brengen. Er wordt op drie aspecten gemeten: kennis, houding en vaardigheden. Deze worden op vier schalen gescoord te weten:

- Democratisch handelen
- Maatschappelijk verantwoord handelen
- Omgaan met conflicten
- Omgaan met verschillen

De Rovict vragenlijst is ingezet voor de nulmeting op het Coenecoop College. We merken daarbij op dat het meetinstrument qua taalgebruik niet aansloot bij onze vmbo-leerlingen. Dit blijkt een probleem te zijn dat niet alleen voor onze leerlingen geldt, ook andere scholen ervaren dit. Op basis daarvan is gezocht naar een alternatief, echter lijkt de Rovict vragenlijst nu de beste keuze te zijn omdat het als enige instrument goed aansluit bij het inspectiekader. Bij Rovict wordt ook gewerkt aan verbetering van het meetinstrument.

Het tweede meetinstrument is de QuickScan van het Expertisepunt Burgerschap. De uitkomsten maken inzichtelijk hoe het burgerschapsonderwijs op het moment van afname in de school ervaren wordt. Het is een hulpmiddel om gezamenlijk de koers en ontwikkelpunten te bepalen. Deze QuickScan sluit aan bij de ijkpunten voor goed burgerschapsonderwijs. Januari 2025 heeft de werkgroep Burgerschap deze scan voor het eerst uitgevoerd. Deze zien we nu als een startpunt. De tweede staat gepland voor januari 2026. De scan zal naarmate wij vorderen met het Burgerschaftsbeleid breder ingezet worden om draagvlak te creëren, met elkaar de stand van zaken te onderzoeken en gezamenlijk de gewenste situatie en de ontwikkelpunten bepalen voor de komende periode. Met deze scan beogen we te controleren of we op de juiste wijze ons Burgerschaftsbeleid ontwikkelen.

Web QuickScan Burgerschap

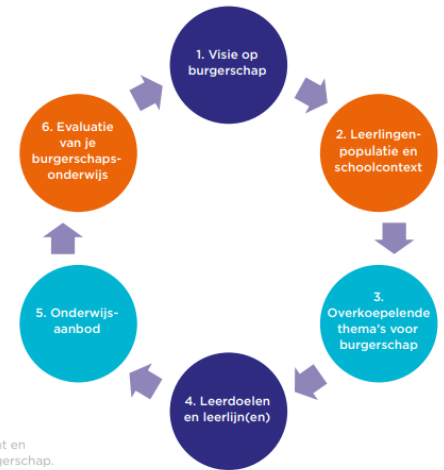

Evalueren van de Burgerschapsdoelen

Nu we de burgerschapsdoelen hebben verbonden aan de burgerschapsactiviteiten, zullen de burgerschapsdoelen ook geëvalueerd moeten worden. De leerlingen zullen daarvoor een portfolio maken met daarin opdrachten waarmee de burgerschapsdoelen geëvalueerd worden. Hiervoor gaan we gebruik maken van Simulise. Organisatoren van burgerschapsactiviteiten worden verantwoordelijk voor het aanleveren van de opdrachten. Zij worden daarbij ondersteund door de werkgroep Burgerschap. Op basis van de evaluatie kunnen doelen en activiteiten worden aangepast.

9. Vervolgstappen

Nu de eerste burgerschapsvisie geformuleerd is, komt ook in beeld wat we in de toekomst te doen hebben. In Bijlage 4 staat het Plan van Aanpak voor het huidige schooljaar, is te lezen wat onze concrete speerpunten zijn voor komend schooljaar, is een planning gemaakt en zijn evaluatiemomenten voor de tussenstappen opgenomen. Tegelijkertijd kunnen we ook vast een blik vooruit werpen naar komende schooljaren. Figuur 1 is het stappenplan van het SLO. We zien daarin dat we met het schrijven van het beleid belangrijke stappen hebben gezet. Tegelijkertijd komt ook in beeld wat we nog te doen hebben op de langere termijn. Dit zullen we jaarlijks in een plan van aanpak verwoorden.

Figuur 1: stappenplan doelgericht en samenhangend werken aan burgerschap.

9.1 Leerdoelen en leerlijnen

Er zijn nu schoolspecifieke leerdoelen benoemd en dit schooljaar (2025-2026) gaan we met de afdelingen en secties aan de slag om deze leerdoelen zichtbaarder te maken in het onderwijs (zie Plan van Aanpak). Hieruit volgt een aanscherping van de leerdoelen. Daarnaast hebben we een doorlopende leerlijn te ontwikkelen. Waar we nu een set schooldoelen hebben, is het in de toekomst de bedoeling dat we hieraan een opbouw gaan koppelen. Deze doorlopende leerlijn zal in de komende drie jaar ontwikkeld moeten gaan worden.

Actiepunten hierbij zijn:

- De reeds geformuleerde leerdoelen koppelen aan de burgerschapsactiviteiten en de activiteiten evalueren met behulp van deze leerdoelen.
- Evaluatie van de leerdoelen door docenten.
- Evaluatie van de leerdoelen door ouders en leerlingen. Hiermee voeren we direct een check uit op de behoeftes van de leerlingpopulatie.
- Evaluatie van de onderwijsactiviteiten in het licht van de leerdoelen. We willen dat de activiteiten de leerdoelen weerspiegelen.
- Evaluatie van de leerdoelen op basis van de kerndoelen van het SLO.

9.2 Verbreding schoolspecifieke burgerschapsdoelen.

Wij ambiëren ons ruime aanbod aan LOB-activiteiten in de burgerschapsvisie op te nemen omdat onze overtuiging is dat deelnemen aan de samenleving in Nederland voor een groot gedeelte wordt georganiseerd langs betaalde arbeid en wij verwachten dat al onze leerlingen betaalde arbeid zullen gaan verrichten en zich tot betaald werk hebben te verhouden. Tegelijkertijd is het LOB-onderwijs niet per definitie ook burgerschapsonderwijs. We willen daarom in de komende jaren kijken of en waar we burgerschapsdoelen kunnen opnemen in het bestaande aanbod LOB-activiteiten.

We hebben geanalyseerd of we alle domeinen die door SLO benoemd zijn in de conceptkerndoelen hiermee behandelen (zie Bijlage 2: Verantwoording van de leerdoelen). Dat lijkt zo te zijn.

Wel zouden we, dan wel in schoolspecifieke leerdoelen, dan wel in ons activiteiten aanbod, meer aandacht kunnen geven aan maatschappelijke vraagstukken die betrekking hebben op de planeet want dat perspectief lijkt ondervetegenwoordigd te zijn. De werkgroep Burgerschap pakt dit op in het volgende schooljaar. We gaan eerst aan de slag om de burgerschapsdoelen van de school waaraan we al werken duidelijker zichtbaar en in een voor ouders en leerlingen herkenbaardere taal te vatten.

9.3 Versterken Kwaliteitszorg

We maken nu gebruik van de instrumenten van Rovict en de QuickScan Burgerschap om de resultaten van onze leerlingen te monitoren en daar doelgericht op te sturen. We zullen nader beleid moeten ontwikkelen over hoe we deze instrumenten structureel inzetten. Daarbij zullen we ook het gebruik van deze instrumenten moeten evalueren. Daarnaast werken we als school met Simulise. Dat is een online platform waarmee de ontwikkeling van competenties inzichtelijk kan worden gemaakt.

Literatuur

- Coenecoop College (2022). Schoolplan 2022-2026. Waddinxveen: Coenecoop College.
- Coenecoop College (2023). Schoolgids 2023-2024. Waddinxveen: Coenecoop College.
- Eidhof, B. (2020). *Handboek burgerschapsonderwijs: Voor het voortgezet onderwijs*. Utrecht, ProDemos.
- Expertisepunt Burgerschap, z.d. *Wat wordt nu precies verplicht in de wet?* Voor het laatst geraadpleegd op 3-06-2024 via <https://www.expertisepuntburgerschap.nl/voortgezet-onderwijs/beleid-en-regelgeving/wet-regelgeving/>
- Expertisepunt Burgerschap (2021). *IJkpunten voor goed burgerschapsonderwijs: Voor basisonderwijs, voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs*. Voor het laatst geraadpleegd op 5-06-2024 via <https://www.expertisepuntburgerschap.nl/voortgezet-onderwijs/beleid-en-regelgeving/missie-visie-leerdoelen/>
- Inspectie van het onderwijs (2023). *Onderzoekskader 2021: voor het toezicht op het voortgezet onderwijs, versie 2023*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- LAKS (2022). *Basisvaardigheden in het onderwijs Uitkomsten scholierencongressen 2022*. Voor het laatst geraadpleegd op 6-6-2024 via <https://www.laks.nl/informatie/links-documenten/>
- Luyendijk, J. (2022). *De zeven vinkjes: Hoe mannen zoals ik de baas spelen*. Uitgeverij Pluim.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2021). *Wet van 23 juni 2021 tot wijziging van een aantal onderwijswetten in verband met verduidelijking van de burgerschapsopdracht aan scholen in het funderend onderwijs*. Staatsblad, voor het laatst geraadpleegd op 3-06-2024 via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2021-320.html>
- NOS (2024). *Onderwijsinspectie ziet meer heftige incidenten op middelbare scholen*. Voor het laatst geraadpleegd op 10-06-2024 via <https://nos.nl/artikel/2522978-onderwijsinspectie-ziet-meer-heftige-incidenten-op-middelbare-scholen>
- Openbaaronderwijs.nu (z.d.) *Wat zijn de kernwaarden van het openbaar onderwijs?* Voor het laatst geraadpleegd op 9-12-2024 via <https://www.openbaaronderwijs.nu/wat-zijn-de-kernwaarden-van-het-openbaar-onderwijs/>
- Scholen op de Kaart (2024). *Coenecoop College, locatie Boskoop*. Voor het laatst geraadpleegd op 4-06-2024 via <https://scholenopdekaart.nl/middelbare-scholen/boskoop/25368/coenecoop-college-locatie-boskoop/>
- Scholen op de Kaart (2024). *Coenecoop College, locatie Waddinxveen*. Voor het laatst geraadpleegd op 4-06-2024 via <https://scholenopdekaart.nl/middelbare-scholen/waddinxveen/25361/coenecoop-college-locatie-waddinxveen/>
- SLO (2025). *Kerdoelen voortgezet onderwijs*. Amersfoort: SLO.
- SLO (2021). *Handreiking burgerschap funderend onderwijs*. Amersfoort: SLO.
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2024). *Koersen op kwaliteit van de samenleving: Sociale en Culturele Ontwikkelingen 2024*. Voor het laatst geraadpleegd op 6-6-2024 via <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2024/03/27/sociale-en-culturele-ontwikkelingen-2024>
- Ten Dam, G., Geijssel, F., Reumerman, R. & Ledoux, G. (2011). *Measuring young people's citizenship competences*. European Journal of Education, 46(3), 354-372.
- Wilde, J. de, Theunissen, M, Wal, J. van der. (2021, 6e druk). *Identiteitsontwikkeling en leerlingbegeleiding: Een praktijkgericht boek*. Uitgeverij Coutinho.

Bijlage 1: Conceptkerndoelen van het SLO

Kerndoel 1 - Schoolcultuur

De school zorgt voor een democratische cultuur.

- 1.1. zorgen voor een veilige schoolomgeving met aandacht voor diversiteit en inclusie;
- 1.2. aanbieden van activiteiten die de betekenis van democratische waarden laten zien;
- 1.3. stimuleren van kritische denkvaardigheden, morele en ethische oordeelsvorming en het offline en online respectvol communiceren daarover;
- 1.4. samen met leerlingen vormgeven van een democratische cultuur;
- 1.5. aandacht besteden aan actualiteit en maatschappelijke vraagstukken in samenhang met verschillende leergebieden.

Kerndoel 2 - Diversiteit

De leerling handelt respectvol vanuit kennis over een diverse samenleving.

- 2.1. kennis over hoe de grondwet discriminatie en racisme afwijst;
- 2.2. reflecteren op het eigen gedrag in situaties die discriminerend of stereotyperend zijn;
- 2.3. verkennen van en reflecteren op de eigen offline en online identiteit in relatie tot anderen;
- 2.4. in gedrag rekening houden met ervaringen en perspectieven van anderen.

Kerndoel 3 - Democratische waarden

De leerling geeft aan hoe diens handelen verbonden is met democratische waarden.

- 3.1. kennis over de ontwikkeling en de betekenis van de democratische waarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit;
- 3.2. kennis over het belang van de grondwet, kinder- en mensenrechten en internationale verdragen ter bescherming van vrijheid, gelijkheid en solidariteit;
- 3.3. onderzoeken van de grenzen aan vrijheid, gelijkheid en solidariteit op individueel, collectief en planetair niveau;
- 3.4. bevragen van morele en ethische perspectieven op rechtvaardigheid en verantwoordelijkheid;
- 3.5. reflecteren op de effecten van het eigen handelen op de omgeving en het welzijn van anderen, nu en in de toekomst.

Kerdoel 4 – Maatschappelijke betrokkenheid

De leerling verkent verschillende mogelijkheden om bij te dragen aan de samenleving.

- 4.1. kennis over taken, rollen, rechten en plichten van burgers in de samenleving;
- 4.2. onderzoeken welke middelen kunnen worden ingezet om individueel en collectief bij te dragen aan maatschappelijke veranderingen;
- 4.3. onderzoeken van de rol en betekenis van maatschappelijke initiatieven, bewegingen en organisaties;
- 4.4. benoemen en waarderen van de eigen bijdrage aan de samenleving in dagelijkse situaties;
- 4.5. afwegingen maken van de eigen mogelijkheden om maatschappelijke betrokkenheid vorm te geven.

Kerdoel 5 - Democratische betrokkenheid

De leerling verkent hoe die democratisch handelen binnen de democratische rechtsstaat kan vormgeven.

- 5.1. uitleggen hoe in een democratische rechtsstaat macht en invloed over parlement, regering en onafhankelijke rechtsspraak zijn verdeeld;
- 5.2. vergelijken en beoordelen van verschillende vormen van inspraak en besluitvorming in de samenleving;
- 5.3. communiceren op een respectvolle wijze;
- 5.4. leren omgaan met de wensen en de stem van de minderheid in besluitvormingsprocessen;
- 5.5. reflecteren op proces en uitkomsten van inspraak en besluitvorming in de schoolomgeving.

Kerdoel 6 - Maatschappelijke vraagstukken

De leerling weegt af welke mogelijkheden die heeft om ten aanzien van maatschappelijke vraagstukken te handelen.

- 6.1. analyseren welke belangen en perspectieven een rol spelen binnen actuele, maatschappelijke en planetaire vraagstukken;
- 6.2. uitdrukken van persoonlijke idealen en opvattingen;
- 6.3. reflecteren hoe de eigen identiteit en waarden het handelen kunnen beïnvloeden;
- 6.4. verkennen welke individuele en collectieve bijdragen aan oplossingen mogelijk zijn.

Bijlage 2: Verantwoording van de leerdoelen

De kans bestaat dat de conceptkerndoelen die SLO heeft geformuleerd voor Burgerschap leidend gaan worden voor het burgerschapsonderwijs. We hebben onze leerdoelen afgezet tegen de conceptkerndoelen van SLO van 2024 voor het voortgezet onderwijs. Voor een volledig overzicht zie bijlage 1.

Domein	Leerdoelen	SLO-Conceptkerndoel	SLO-Nummering
Zelfredzaamheid in de maatschappij	Ik kan mij digitaal redden.	Digitale geletterdheid en kritisch omgaan met informatie. Verkennen van en reflecteren op de eigen offline en online identiteit in relatie tot anderen.	6.1 (Maatschappelijke vraagstukken) 2.3 (Diversiteit)
	Als ik iets niet begrijp, dan zoek ik het uit of vraag ik hulp op de juiste plek.	Zelfstandig denken, hulp zoeken en kritisch reflecteren op persoonlijke normen en waarden.	3.5 (Democratische waarden)
	Ik kan informatiebronnen beoordelen.	Kritisch beoordelen van informatie en verantwoordelijkheid in de samenleving.	6.1 (Maatschappelijke vraagstukken)
Deelnemen aan de samenleving	Ik weet hoe de democratische samenleving werkt.	Kennis over taken, rollen, rechten en plichten van burgers in de samenleving.	4.1 (Maatschappelijke betrokkenheid)
	Ik weet hoe ik invloed kan uitoefenen op de maatschappij.	Onderzoeken welke middelen kunnen worden ingezet om bij te dragen aan maatschappelijke veranderingen. Verkennen welke individuele en collectieve bijdragen aan oplossingen mogelijk zijn.	4.2 (Maatschappelijke betrokkenheid) 6.4 (Maatschappelijke vraagstukken)
Respect voor anderen	Ik herken de verschillen en overeenkomsten tussen mensen.	Waarderen van diversiteit in cultuur, religie en opvattingen (Diversiteit en inclusie).	1.1 (Schoolcultuur)
	Ik kan respectvol met (de verschillen en overeenkomsten tussen) mensen omgaan.	Positief en constructief omgaan met conflicten en verschillen (Sociale vaardigheden en communicatie). In gedrag rekening houden met ervaringen en perspectieven van anderen.	1.2 (Schoolcultuur) 2.4 (Diversiteit)

	Ik kan luisteren naar de mening van een ander.	Leren voeren van een respectvolle dialoog; openstaan voor verschillende perspectieven. communiceren op een respectvolle wijze.	1.3 (Schoolcultuur) 5.3, 5.4 (Democratische betrokkenheid)
	Ik kan mijn mening verwoorden.	Kritisch leren denken en uiten binnen maatschappelijke en culturele context.	1.4 (Schoolcultuur) 6.2 (Maatschappelijke vraagstukken)
	Ik heb interesse in de ander en stel mij nieuwsgierig op.	Reflecteren op persoonlijke normen en waarden binnen een maatschappelijke context.	1.5 (Schoolcultuur)
Respect voor jezelf	Ik ken mijn wensen en grenzen.	Reflecteren op persoonlijke normen en waarden binnen een maatschappelijke context. Reflecteren hoe de eigen identiteit en waarden het handelen kunnen beïnvloeden.	1.5 (Schoolcultuur) 6.3 (Maatschappelijke vraagstukken)
	Ik kan doelen stellen en behalen.	Onderzoeken van de grenzen aan vrijheid, gelijkheid en solidariteit op individueel niveau.	3.5 (Democratische waarden)

We hebben geanalyseerd of we alle domeinen die door SLO benoemd zijn in de conceptkerndoelen hiermee behandelen. Dat lijkt zo te zijn. Wel zouden we eventueel in onze leerdoelen meer specifieke aandacht kunnen geven aan maatschappelijke vraagstukken die betrekking hebben op de planeet. Dit punt zullen we meenemen in ons hoofdstuk over onze vervolgstappen.

Daarnaast ambiëren wij om ons ruime aanbod aan LOB-activiteiten in de burgerschapsvisie op te nemen omdat onze overtuiging is dat deelnemen aan de samenleving in Nederland voor een groot gedeelte wordt georganiseerd langs betaalde arbeid en wij verwachten dat al onze leerlingen betaalde arbeid zullen gaan verrichten en zich tot betaald werk hebben te verhouden.

Bijlage 3: Lijst van activiteiten

Activiteit	Introductieactiviteiten leerjaar 1 t/m 6
Doel	Respectvolle omgang met elkaar Respectvol omgaan met mijzelf
Subdoel	Ik heb interesse in de ander en stel mij nieuwsgierig op Ik ken mijn wensen en grenzen
Wanneer	Eerste week van het schooljaar
Wat	Door middel van diverse activiteiten maken leerlingen kennis met elkaar, de docenten en de school(omgeving). Er is aandacht voor afspraken die met elkaar gemaakt worden.
Evaluatie	Jaarlijks in de afdeling

Activiteit	Week van Respect
Doel	Respectvol met elkaar omgaan Respectvol omgaan met jezelf
Subdoel	Ik herken de verschillen en overeenkomsten tussen mensen Ik kan respectvol met de verschillen en overeenkomsten tussen mensen omgaan Ik heb interesse in de ander en stel mij nieuwsgierig op Ik ken mijn wensen en grenzen
Wanneer	November
Wat	Door middel van verschillende activiteiten maken leerlingen kennis met elkaar, de docenten en hun mini-samenleving. De diverse buitenwereld wordt naar binnen gehaald middels sprekers en/of voorstellingen door mensen van buiten de school. Er is een diner van respect voor examenklassen.
Evaluatie	Door mentoren met de verschillende groepen leerlingen. Met de docenten hoe we de dag volgend jaar willen in gaan zetten.

Activiteit	Verkiezingsproject (scholierenverkiezingen) schoolbreed
Doel	Deelnemen aan de samenleving
Subdoel	Ik weet hoe de democratische samenleving werkt Ik weet hoe ik invloed kan uitoefenen op de maatschappij
Wanneer	Op de relevante momenten
Wat	De leerlingen leren ter voorbereiding over de geschiedenis van de democratische samenleving en over de huidige staatsinrichting. Ze leren over stemrecht, het ontstaan hiervan en hoe dit nu werkt en hoe je als burger invloed hebt op de samenleving. Er worden per afdeling stembureaus ingericht en de leerlingen mogen daadwerkelijk gaan stemmen.
Evaluatie	Via de mentoren met leerlingen en vanuit de werkgroep met de afdelingen

Activiteit	Klassenvertegenwoordigersoverleg
Doel	Deelnemen aan de samenleving
Subdoel	Ik weet hoe de democratische samenleving werkt. Ik weet hoe ik invloed kan uitoefenen op de maatschappij.
Wanneer	Het hele schooljaar
Wat	Per klas worden er twee leerlingen gekozen als klassenvertegenwoordiger. De afdelingsleiding nodigt 4 maal per schooljaar de klassenvertegenwoordigers uit om met elkaar in gesprek te gaan over zaken die op de afdeling en in de school spelen.
Evaluatie	Einde elk schooljaar door afdelingsleiding en klassenvertegenwoordigers

Activiteit	GSA (Gender & Sexuality Alliance) schoolbreed
Doel	Deelnemen aan de samenleving Respectvol omgaan met elkaar
Subdoel	Ik weet hoe de democratische samenleving werkt Ik weet hoe ik invloed kan uitoefenen op de maatschappij Ik herken de verschillen en overeenkomsten tussen mensen Ik kan respectvol met (de verschillen en overeenkomsten tussen) mensen omgaan Ik heb interesse in de ander en stel mij nieuwsgierig op
Wanneer	Het hele schooljaar
Wat	De GSA is een groep leerlingen die het belangrijk vindt dat iedereen gelijk is op school en iedereen erbij hoort. De GSA zet zich hiervoor in door bijvoorbeeld Paarse Vrijdag te organiseren. De GSA wordt gesteund door docenten.
Evaluatie	Dit verschilt per jaar, omdat de betrokkenheid en inzet van de GSA verschillend is. De GSA is een leerlingeninitiatief en daarom afhankelijk van de inbreng van leerlingen. Zij worden gesteund door docenten.

Activiteit	Paarse Vrijdag alle leerjaren alle afdelingen
Doel	Respectvol omgaan met elkaar
Subdoel	Ik herken de verschillen en overeenkomsten tussen mensen Ik kan respectvol met (de verschillen en overeenkomsten tussen) mensen omgaan Ik kan luisteren naar de mening van een ander Ik heb interesse in de ander en stel mij nieuwsgierig op
Wanneer	Tweede vrijdag van december
Wat	In de mentorlessen wordt aandacht besteed aan het doel van Paarse Vrijdag. In de pauze organiseren de leerlingenraad en de GSA activiteiten.
Evaluatie	Er wordt een evaluatie uitgezet onder docenten. De GSA evalueert de dag met elkaar.

Activiteit	Brugklaskamp
Doel	Respectvol omgaan met elkaar
Subdoel	Ik herken de verschillen en overeenkomsten tussen mensen Ik kan respectvol met (de verschillen en overeenkomsten tussen) mensen omgaan Ik kan luisteren naar de mening van een ander Ik heb interesse in de ander en stel mij nieuwsgierig op
Wanneer	Tweede week van het schooljaar
Wat	Alle brugklasleerlingen gaan op kamp onder begeleiding van mentoren, hulpmentoren en juniormentoren (leerlingen uit de bovenbouw)
Evaluatie	Leerlingen maken een kampkrant waarin zij verslag leggen over de week. Mentoren, hulpmentoren en juniormentoren evalueren met elkaar de week en stellen waar nodig het mentorprogramma bij.

Activiteit	Kerkbezoek leerjaar 1 alle afdelingen
Doel	Respectvol omgaan met elkaar
Subdoel	Ik herken de verschillen en overeenkomsten tussen mensen Ik kan respectvol met (de verschillen en overeenkomsten tussen) mensen omgaan Ik kan luisteren naar de mening van een ander Ik heb interesse in de ander en stel mij nieuwsgierig op
Wanneer	Periode 1 of periode 3
Wat	In aansluiting op de lessenserie Christendom bij levo wordt de Sint Victorkerk bezocht. De leerlingen krijgen een rondleiding door het gebouw en gaan in gesprek met een pastoor over geloof, ethiek, de actualiteit en de positie van de kerk in de samenleving.
Evaluatie	Leerlingen schrijven een verslag waarin zij reflecteren op het bezoek waarbij specifiek gemaakt wordt wat verschillen en overeenkomsten tussen hun verwachtingen en de daadwerkelijke ervaring.

Activiteit	Moskeebezoek leerjaar 2 alle afdelingen
Doel	Respectvol omgaan met elkaar
Subdoel	Ik herken de verschillen en overeenkomsten tussen mensen Ik kan respectvol met (de verschillen en overeenkomsten tussen) mensen omgaan Ik kan luisteren naar de mening van een ander Ik heb interesse in de ander en stel mij nieuwsgierig op
Wanneer	Periode 2 of periode 4
Wat	In de lessen levo wordt de Arrahman Moskee in Boskoop bezocht. De leerlingen krijgen een rondleiding door het gebouw en gaan in gesprek met een vrijwilliger van de moskee over het geloof, ethiek, de actualiteit en de positie van de islam/moskee in de samenleving.
Evaluatie	Leerlingen schrijven een verslag waarin zij reflecteren op het bezoek waarbij specifiek gemaakt wordt wat verschillen en overeenkomsten tussen hun verwachtingen en de daadwerkelijke ervaring.

Activiteit	Lessenserie cultuurverschillen 2 havo en 2 vwo
Doel	Respectvol omgaan met elkaar Democratische samenleving
Subdoel	Ik herken de verschillen en overeenkomsten tussen mensen Ik kan respectvol met (de verschillen en overeenkomsten tussen) mensen omgaan Ik kan luisteren naar de mening van een ander Ik heb interesse in de ander en stel mij nieuwsgierig op Ik kan mijn mening verwoorden Ik weet hoe ik invloed kan uitoefenen op de maatschappij
Wanneer	Periode 2 of periode 4
Wat	In de lessenserie Cultuurverschillen bij levo onderzoeken leerlingen a.d.h.v. een thema (schoonheid/man-vrouw verschillen/ex-criminelen/leraren/integreren/feest) cultuurverschillen. Ze analyseren culturele uitingen m.b.v. het ui-model en zij oefenen zich in het descriptief en normatief beschrijven van culturen.
Evaluatie	Leerlingen schrijven een verslag waarin zij reflecteren op cultuurverschillen die zij onderzocht hebben. Ze beschrijven welke normen en waarden zij tegenkomen. Ze beschrijven wat Nederland van andere culturen kan leren en wat andere culturen van Nederland kunnen leren. Ze reflecteren op hun eigen gepositioneerdheid.

Activiteit	Cultuurdagen onderbouw
Doel	Respectvol omgaan met elkaar
Subdoel	Ik kan respectvol met (de verschillen en overeenkomsten tussen) mensen omgaan Ik herken de verschillen en overeenkomsten tussen mensen Ik heb interesse in de ander en stel mij nieuwsgierig op
Wanneer	Tweemaal per schooljaar
Wat	Voor de onderbouwleerlingen verschillende activiteiten.
Evaluatie	De leerlingen nemen een reflectie op in hun eigen burgerschapsportfolio.

Activiteit	Lessenserie cultuurverschillen 3 vmbo
Doel	Respectvol omgaan met elkaar Democratische samenleving
Subdoel	Ik herken de verschillen en overeenkomsten tussen mensen Ik kan respectvol met (de verschillen en overeenkomsten tussen) mensen omgaan Ik kan luisteren naar de mening van een ander Ik heb interesse in de ander en stel mij nieuwsgierig op Ik kan mijn mening verwoorden Ik weet hoe ik invloed kan uitoefenen op de maatschappij
Wanneer	Periode 2 of periode 4
Wat	In de lessenserie Cultuurverschillen bij levo onderzoeken leerlingen a.d.h.v. een thema (schoonheid/man-vrouw verschillen/ex-criminelen/leraren/integreren/feest) cultuurverschillen. Ze analyseren culturele uitingen m.b.v. het ui-model en zij oefenen zich in het descriptief en normatief beschrijven van culturen.

Evaluatie	Leerlingen schrijven een verslag waarin zij reflecteren op cultuurverschillen die zij onderzocht hebben. Ze beschrijven welke normen en waarden zij tegenkomen. Ze beschrijven wat Nederland van andere culturen kan leren en wat andere culturen van Nederland kunnen leren. Ze reflecteren op hun eigen gepositioneerdheid.
------------------	---

Activiteit	Educatieve reis voor-examenklassen
Doel	Respectvol omgaan met elkaar Democratische samenleving
Subdoel	Ik herken de verschillen en overeenkomsten tussen mensen Ik kan respectvol met (de verschillen en overeenkomsten tussen) mensen omgaan Ik kan luisteren naar de mening van een ander Ik heb interesse in de ander en stel mij nieuwsgierig op Ik kan mijn mening verwoorden Ik weet hoe ik invloed kan uitoefenen op de maatschappij
Wanneer	Week na de meivakantie
Wat	Leerlingen in groepsverband laten samenwerken, kennis laten maken met de cultuur en vooral ook leuke en nieuwe activiteiten laten ervaren. We zetten in op verantwoord omgaan met verantwoordelijkheid, sociale omgangsvormen én gezelligheid. Daarom vragen we van leerlingen een zekere mate van zelfstandigheid en verantwoordelijkheid naar jezelf en elkaar.
Evaluatie	Mentoren met de leerlingen

Activiteit	Bezoek aan Tweede Kamer eindexamenleerlingen
Doel	Deelnemen aan de samenleving
Subdoel	Ik weet hoe de democratische samenleving werkt Ik weet hoe ik invloed kan uitoefenen op de maatschappij
Wanneer	Eenmaal per jaar
Wat	Eindexamenleerlingen alle afdelingen
Evaluatie	Met de leerlingen en de docent maatschappijleer

Deze lijst is nog niet volledig en zal in het lopende schooljaar nog worden uitgebreid met Wereldburgerschapsdoelen van tto (hiervoor verwijzen we nu naar het beleidsplan tto) en de activiteiten van leerjaar 4 t/m 6 havo/vwo.

Bijlage 4: Plan van aanpak '25-'26

Voor het schooljaar 25-26 hebben we acht speerpunten voor burgerschap:

1. Goedkeuren beleidsplan en implementatie op de afdelingen
2. Afdelingen geven vorm aan burgerschapsdoelen
3. Secties inventariseren burgerschapsdoelen in het curriculum
4. Schoolcultuur
5. Studiedag
6. Evaluatie resultaten
7. Professionalisering
8. Beleidsontwikkeling

1 Goedkeuren beleidsplan

Eind oktober/begin november door de MR.

2 Afdelingen geven vorm aan burgerschapsdoelen

Vanuit de wet burgerschapsonderwijs hebben we ons te houden aan de conceptkerndoelen Burgerschap zoals opgesteld door SLO. Daarnaast is iedere school verplicht schoolspecifieke doelen op te nemen. Op de eerste ontwikkeldag zijn de schoolspecifieke burgerschapsdoelen gepresenteerd aan de afdelingen en zijn de afdelingen gevraagd een keuze te maken uit de schoolspecifieke burgerschapsdoelen. Elke afdeling – op Boskoop na – heeft een keuze gemaakt.

3. Secties inventariseren burgerschapsdoelen in het curriculum

In juli 2025 hebben we de secties gevraagd om een eerste inventarisatie van de burgerschapsdoelen in de sectie. We hebben hiervoor de conceptkerndoelen Burgerschap van SLO als uitgangspunt genomen. De uitkomst van deze inventarisatie moet geëvalueerd worden en besproken worden in de secties. We benaderen eerst de zaakvakken en vullen daarna aan met de andere vakken.

4 Schoolcultuur

Uit een eerste analyse van de Rovict meting blijkt dat we vooral slecht scoren op schoolcultuur. Aandachtspunten voor ons zijn veiligheid, offline en online respectvol communiceren, aandacht besteden aan actualiteit en maatschappelijke vraagstukken. Onze hypothese is dat we in ons pedagogisch klimaat nu vooral aandacht besteden aan individuele leerlingen en dat we met elkaar meer aandacht te besteden hebben aan het met elkaar leven en leren.

5 Voorbereiding studiedag Basisvaardigheden

Op de studiedag willen we aandacht besteden aan:

- Kennis over de wettelijke opdracht
- Kennis over onze schoolspecifieke leerdoelen
- Workshop over schurende gesprekken: we worden in onze lessen nogal eens geconfronteerd met onderwerpen waar leerlingen het sterk met elkaar oneens zijn. Het is niet onze taak om te zorgen dat iedereen het met elkaar eens is maar we moeten leerlingen wel begeleiden in het respectvol met elkaar oneens zijn.

6 Evaluatie Resultaten

Een van de grootste hiaten in ons burgerschapsonderwijs is het evalueren van burgerschapsdoelen. Projectleiders/coördinatoren van activiteiten in de activiteitenlijst moeten een evaluatieopdracht maken die leerlingen na afloop van de activiteit maken en in Simulise kwijt kunnen. Projectleiders maken de evaluatieopdracht en moeten daarvoor vanuit ons geïnformeerd worden.

Voor dit jaar hebben we de volgende projecten geselecteerd:

- Dag van Respect
- Brugklaskamp
- Verkiezingsproject
- Excursie Lille
- Educatieve reizen
- Blijdorp
- Cultuurdagen

7 Professionalisering

Op basis van de acties die we dit jaar uitvoeren maken we keuzes over de verder professionalisering. Dat leidt hopelijk tot een invulling voor een ontwikkeldag waarin Burgerschap weer aan bod komt. We formuleren een advies over de vervolgstappen die we te zetten hebben.

8 Beleidsontwikkeling

In het ontwikkelen van het burgerschapsbeleid hebben we nog in de toekomst aandacht te besteden aan het ontwikkelen van een doorlopende leerlijn en het implementeren van evaluatiemomenten.

Planning schooljaar '25 – '26

Maand	Taak	Speerpunt
September	Vorbereiden presentatie ontwikkelweek en opdracht Burgerschap	Afdelingen geven vorm aan burgerschap
September/Oktober	Cursus Cyclisch werken burgerschap LPD	Professionalisering
Oktober	Overleg met werkgroep basisvaardigheden over inhoud studiedag	Studiedag 14 januari
Oktober	Training schurende gesprekken aanbieders vergelijken en inplannen	Studiedag 14 januari
November	Optimaliseren inhoud workshop schurende gesprekken	Studiedag 14 januari
November	Gesprek met afdelingsleider Boskoop om te informeren over schoolspecifieke burgerschapsdoelen.	Afdelingen geven vorm aan burgerschap
December	Evaluatie formulier maken voor de workshop schurende gesprekken	Studiedag 14 januari
December	Inventariseren afdelingsplannen burgerschapsdoelen	Afdelingen geven vorm aan burgerschap
December	Gesprekken met 3 afdelingsleiders inplannen en uitvoeren	Afdelingen geven vorm aan burgerschap
Januari	Evaluatie studiedag met werkgroep Basisvaardigheden	Studiedag 14 januari
Januari	In de afdelingsvergadering van Boskoop het team informeren over burgerschapsbeleidsplan.	Afdelingen geven vorm aan burgerschap
Januari	Gesprek met ondersteuningscoördinator beleidsplan pedagogisch klimaat	Schoolcultuur
Januari	Tweede QuickScan Burgerschap	Beleidsontwikkeling
Februari	Gesprekken voorbereiden conciërges en afdelingsleiders	Schoolcultuur
Februari	Terugkoppeling secties burgerschapsdoelen	Secties
Februari	Gesprekken met 2 afdelingsleiders inplannen en uitvoeren	Afdelingen geven vorm aan burgerschap
Maart	Gesprekken afdelingsleiders hoe wordt er binnen de afdeling gewerkt aan schoolcultuur	Schoolcultuur

Maart	Informatie verzamelen over hoe een doorlopende leerlijn te ontwikkelen	Beleidsontwikkeling
Maart	Vorbereiding format evaluatieopdracht voor burgerschapsprojecten (info ophalen bij team Boskoop)	Evaluatie
Maart	Ondersteuning bieden aan projectleiders voor evaluatieopdracht	Evaluatie
April	Evaluatieronde bij de afdelingen voor het uitvoeren van plannen t.a.v. de schooldoelen	Afdelingen geven vorm aan burgerschapsdoelen
April	Eerste versie Plan van Aanpak 26-27	Beleidsontwikkeling
April	Gesprekken leerlingenraad/ouderraad over veiligheid	Schoolcultuur
Mei	Inventariseren scholingsbehoefte	Professionalisering
Mei	Tweede ronde informeren projectleiders over de evaluatieopdracht voor burgerschapsdoelen	Evaluatie
Juni	Vorbereiden studiedag/scholingsaanbod Burgerschap	Professionalisering
Juni	Evaluatiemoment afdelingen burgerschapsdoelen	Afdelingen geven vorm aan burgerschapsdoelen